

Մ Տ Ք Ի Մ Շ Ս Կ

Մշ-ի 1897 տարւոյն լրացոյց իւր գոյութեան ասալին շրջանը։ Կենաց մախիլն հանգրտանի մէջ կը կանգնի նա վայրկեան մի՝ դառնալ նայելոս իւր կտրած ասպարիզին վերայ, եւ նորոգելոս իւր ուժերը։ Որպիսի՞ զօռաւորին եւ փշոտ ասպարեզ։ Ամեն օրագիր իւր ասանձին կոչումն ունի, իւր յատուկ պայքարը։ Մշ-իինն է կոռեւ աւելնել աւելի քոռան, ամենեն աւելի պարտաւելի եւ յաճախ լքուցիլ կոհը՝ կանխակալ

քիւր սովորութեանց եւ համոզմանց դեմ։ Թեպէտ աղոնց ընտրութեան մէջ ամենայնիս համակարծ չիլինք իւր հետ, սակայն յընդհանուրս կը գովենք եւ կը յարգենք իւր ուղղութիւնը։ Եւ այնքան աւելի արդիւնաւոր են այդպիսիք, որքան աւելի քաղմակերպ եւ խորաբմաւտ են կանխակալութիւնք մեր ազգի մէջ։ Արդարեւ հարկ է խոստովանել՝ թէ Մշ-ի յառաջատեսցաւ ցարգ եւ ցոյց տուաւ արժանաւոր գործի կորով եւ

արդիւնք: Բայց յայտնի է՝ թէ դեռ չստ
պիտի աշխատիլ եւ պայքարիլ, առելի քան
զոր ցայժմ. դեռ քանէր է մատախոտեմ հայ
հորիզոնի վերայ, ստուերք դեռ չեն փա-
րատած:

Աշ-ին յիշելու ժամանակ ո՞վ կրնայ չի-
շել անոր անմոռանալի հիմնադիրը՝ զԱր-
ժրոնեհին: Այդ երկուս անուանք անբաժան են
իրարմէ, եւ կը յոռսանք թէ պիտի մնան
միշտ, մին զմիւսը փառաւորելով: Եւ Բու-
սփ-ուն՝ իսր պաշտօնակցին յորելեանք շնոր-
հատելու ժամանակ՝ կը նորոգէ անոր հիմ-
նադրին յիշատակն եւս նորա կենդանա-
գրով, եւ իսր Զայնը կը խառնէ իսր ազնիւ
քղրակցին քնարի արձագանգաց հետ:

Նուէր մեծ հրապարակախօս Ղրիգոր
Արծրունու 20-ամեայ փալուս գործունէու-
թեան անմոռանալի յիշատակին. (Աշ-ի ա-
ռաջադիմական լրագրի ներկայ 1898 թ.
25-ամեայ յորելեանի առիթով.)

Բաբէ Բաբէ չէ Բաբէ,

Բայց Բաբէն է Բաբէ...

Ո՞րն զին գիտութեամբ չապտեր վառած՝
Մթնասեղներին դիմադրեցիր,
Տգիտութեան դէմ զըրաճաւորուած՝
Խառարի քանդը փրկատակեցիր:

Դո՛ւ խորտակեցիր չարաշուք կապանք,
Նեմզ ու խաբեքայ, թի՛ր մարդոսների.
Եւ մարառեցիր—տալով մորոգ կեանք—
Նեխուած արիւնը թուկամորթներին:

Դո՛ւ քարօրական առած զաւազամ
Պատեցիր դիմակմ հարուստ սեծատամք,
Դէպի գիտութեամբ պայծառ աւազամ
Դիմեցիր քամի՝ «խաւարի որդկամք»:

Դո՛ւ, ճշմարտութեան հըզօր շատագով,
Մտրակահարեցիր Եփրատաշարմամք.

Մի ամբողջելի, փնդամի հոգով
Մեղեցիք ցեցեր—հըմամի մարդկամք...

Դո՛ւ խորաթմբիւր քըմից կորստեամ
Վեր շարժմացը թշուառ հայ ազգի.

Բացիր մամուկարի առաքինութեան՝
Ուղղելով նըրա ըմթացը կեանքի...

Դո՛ւ եւրոպայից քարցքը չուր ուսմամ
Բերիր, սրակեցիր թմրած հայերում,
«Եւրակ բառերով» ամբէ՛լ գիտութեամբ
Վառեցիր մլրամք միգապատ հոգում...

Դո՛ւ յամառութեամբ կամեցեցիր պաշտպան
Մտքի, ամհատի առաջդիմութեան.

Խառարանութեան եղար թշմամի

Եւ քա՛շ ախլեան փառաւոր լոյսի...

Թէպէտ դու մեզ մօտ եկար իբրեւ հիւր,
Բայց քո հետ բերիր գիտութեամբ աղբիւր,
Գլխիդ պահեստած սի փարթամ ուկիւր
Մամուկ աշխարհի զըրակամութեամբ:

Հայկական կեանքի ամապատի մէջ

Թմուց քո ծայմի հըզօր ելեւէջ,

Քարոզելով միշտ ազատամտութիւն

Եւ գաղափարի խոր գիտակցութիւն...

Ըզգալի եղամ կեանքի պահանջներ,
Լոռաւոր դարձաւ գաղափարներով,
Հայ մամուկի մէջ «հըմագած մտքեր»
Բարեփոխութեան նոր ճանապարհով...

Մտրակ մէկ ծեղրիդ, իսկ միւսում գըրիւ,

Որպէս մոլեռանդ վերանորոգիլ,

Մըտար դու փառքի գիտութեամբ տաճար

Ու ըսկսեցիր մի «կըղիւ» յամառ:

Քո դէմ՝ զըզըռուեց ու սարքեց դաւեր

Տրամաբան մտքի ըղոր երկչառներ,

Տեսնելով քո մէջ, ոյժ, շիտակութիւն

Պոկուց ճահճային քաղաքութիւն...

Բայց հարուածեցիր շեռադիմական

Մեռելութիւնը անշարժ մոլորիլ,

Մըրագիւրներով մի շարք հիմնական

Եւ հետեւութեամբ ազգաւ փառաւորի

Առա՛ջ մըղեցիր տգէտ ամբողջիւ

Խթան կամեցելով նըրա պահանջին—

Դէպի աշխատանք, դէպի կոռուտութիւն,

Հասարակ դէպ՝ ըսարձ մարդասիրական:

Այ՛, դու գիւնար ուղիդ կոռուտով,

Տոգորուած պարտքի վեր զգացմամբով,

Պո՛ւ Էրի մըղու՛մ կատարի կերպով,

Գործերիդ թիւը չ'արձանագրելով:

Ի՛նչ հարուածելը հոգիդ պահամբով

Հակառակորդիդ չէիր մահամբով:

Զէնքը էր գրիշը, և կափում միմակ
Մարտափնեցմում էիր բշեանո թանակ...
Թէպէտ դու չէիր ասող համաշխարհական,
Ոչ համաժողովուրդի և ամբողջական,
Բայց լաւ գիտէիր, որ կեանքում գործել
չըշանակուած է իսկապէս ապրել:

Որ գիտակցարար, յառ անկախ
Հայ ժողովրդի հոգան առ վիճակը,
Եւ համոզմանքով այն կատարեցիր
Ինչ պահանջում էր իսկ ժամանակը...

Գորարարի դէմ գոյ պաշտպանեցիր
Աշխարհիկ լեզուի խաղաղասիրտին,
Հայ մտքերի մէջ ամփական ձգեցիր
Մի զարմանալի՝ յեղափոխութեան...

Ազգու կորուլով և գիտակցարար
Քո «արիւմ» դարձրած, պաշտած իրեայնք
Դարձած մարմնացեալ կեանքի յայտարար՝
Ամիսիկ ՄՇԱԿի գեղեցիկ է՛նք...

Արժանի՝ գործել... դու իսկ թողեցիր
Հարազատ ազգիդ թանկագին կտակ.
Մարդկանց սրտերում արձանագրեցիր
Գաղափարների անմահ յաղթանակ...

Մօտ քրտան տարի գործով շարունակ
Նկար քո ազգին դու ՄՏՖԻ ՄՇԱԿ.
Անա՛ թէ ինչո՛ւ հայ պատմութեան մէջ
Անունըդ քարի՛ — կը յիշուի անվերջ...

* *

Քո մեհից յետոյ հինգ տարի անցած,
Քո առանդատակ, քո զինակիցներ
Հաստատուն ուստով ազգին մոռնուած
Անա՛ ին տամում քո գաղափարներ:
Եւ համախմբուած դրօշակիդ տակ
Նոյն ուղիքներով և գծած շաշտով
«Գրդի՛ւ» և նմ մըդում, «կըզի՛ւ» շարունակ
Մի ամբողջով յամառութեանով
Իշխանութեան դէմ միեւնոյ խառնարի,
Կ՛հ, շրջապատուած թշնամիներով.
Արտակայստութիւն իրակամ կեանքի՝
Նըրանց մտքերը անկաշառ սիրով...

Թէպէտ դո՛ւ մեռար, Գրիգոր Արծրունի,
Քաջաշաղթ զիմուոր յախտեանց փառքի,
Բայց ազատամեծ քո վնի գաղափար
Փոքրիկներումս քուցեց հայ աշխարհ...
Եւ անա՛ ՄՇԱԿ թնամակում է
Քրտանհինգամեայ փառաշար շրջան.

Ազգ երախտորեն այսօր տօնում է*
Գեղեցիկ շուրով ներկայ յօրեղեան:
Նկէ՛ք, եղբայրներ, սիրով միաբան
Պատուեմք զգացումս այս «մեծ յորեղեան»
Այժմ առաջարկւմ, ազնիւ ՄՇԱԿի,
Որ ընդունելով պահանջը կեանքի՝
Վեհ ճշմարտութեան տարաւ յաղթանակ
Եւ առաջնութեան պարզեց դրօշակ...
Նա գոհարեց իր ազգի օգտին
Իր ամբողջ սիրտը, կեանքը և վաստակ.
Նկէ՛ք, մեք ղմեմք մըրա ճակատիմ
Յարդարեան կանաչ մի դափնեայ պսակ,
Եւ բարեմաղթեմք յարատեւական
Նոր կեանք և նոր յոյս, նոր ոյժ աներկաց
ՄՇԱԿի փայլում գործունէութեան
Առաջարկեմք մեծ շաշտի վրա...

Գրիգոր Բաղասեանց

* Մենք կանխապէս ուղարկել ենք այս ոտո-
նաւորը «Բազմավէպի», մէջ ազգագրեւելու հա-
մար, խորը համազօւած լինելով, որ «Մշակի»
25-ամեայ անաշատ գործունէութիւնը արժանի
է հասարակական համահաստեմեան: Սակայն
մի ժամեր հանգաւանք տալու մէջ մտա-
տանդութեան մէջ ընկնելու, թէ առաջիկայ
նոր տարւոյ յաւնդարին արդեօք «Մշակի», յո-
րեղեանի տօնախմբութիւնը տեղի կ'ունենայ, թէ
ոչ, երբ իրանց տներէջ հեռացած մերկ ու քաղ-
ցած գաղթական հայերին օգնելու, նրանց ու-
ղիք և մահէց ազատելու մեծ խնդիրը մեր ա-
ռաջն է դրուած ներկայ խառն ժամանակի ու
Թուի ներքին լինի մեզ, թէ այնու, ամենայնիւ
բազմաթիւն է այս բառնաւորը «Բազմավէ-
պում», անփոփոխ, հրաբարակախօս պատկե-
րով. Թուի առ լինի մի Թուի արձագանք մեր և
մեր ժողովրդի համակրական անկեղծ զգացմանց,
ուղիք զէպի այն թերթը, որի դրօշակի վրա
ժամանում են Աշխատանք, Առաջարկութեան,
որ ունի մերկացնող և մարտիկ ուղղութիւն,
որ քարոզում է Լոյս, ճշմարտութեան:

